

ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ԺԱ.

ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆԱՑ ԱՊՐՈՒՍՏԻ ՀԱՐՑԸ

«Ձեկուցում»-ով ներկայացուած բարեկարգական վերջին երեք կէտերն են. կղերին ապրուստին, պահքի և աստուածաշուքութեան լեզուի հարցերը, որոնք երեքն ալ, առաջինը և վերջինը մանաւանդ, վարդապետական կողմ գրեթէ չունին. բայց ասոր համար չեն դադրիր կարևոր ըլլալէ, թէև ոչ նոյն աստիճանով անշուշտ:

Ատոնցմէ առաջինը, ապրուստի հարցը, եկեղեցականին համար կեանքի և պատուոյ հարց է միանգամայն:

Պիտի ապրինք վերջապէս. բայց պէտք է ապրինք պատուով, առանց մուրացկանի դիրքին մէջ ձգելու ո՛չ աստիճանը զոր ունինք և ոչ սքեմը զոր կը կրենք: Բայց և ո՛չ ալ այս երկուքը պէտք է ծառայեցնենք իբրև միջոց ճոխ և փարթամ կենցաղի մը յղփանքին, որ շատ աւելի անվայել և անպատիւ է հոգևորականին համար:

Այդ երկու ծայրերէն զգուշացման միջասահման կէտին վրայ պէտք է փնտռէ հոգևորականը իր ապրուստին արդար զոհացումը: Ու առաքեալը ա՛յդ է որ կը շեշտէ սա՛ շատ յստակ բառերով. «Որ ի տաճարին զործեն, ի տաճարէ անտի ուտեն, և որ սեղանոյն պաշտօնեայք են՝ ի սեղանոյ անտի վայելեն. և Տէր հրաման ետ որոց զաւետարանն աւետարանեն՝ յաւետարանէ անտի կեալ» (Ա. Կորնթ., Թ. 13-14):

Ինչպէս ամէն դադափարական զործիչ, հոգևորականն ալ իր զործէն պիտի ստանայ իր ապրուստը, աւելի ճիշդ՝ «Ձեկուցում»-ին բառով՝ իր ապահովութիւնը. ու պիտի ստանայ զայն ոչ թէ իբրև փոխարինութիւն — զի անփոխարինելի է գաղափարական ծառայութիւնը — այլ սոսկ իբրև միջոց կարենալ պատշաճ կերպով ապրելու, կարող ըլլալու համար հանդարտ հոգւով կատարելու իր պարտականութիւնը:

Վարձկանի գաղափարը կը պզտիկցնէ իր զործին, իր պաշտօնին ըմբռնումը՝ ոչ միայն ուրիշներու այլ ի՛ր իսկ աչքին: Առաքեալը, այդպիսի մտածութենէ մը խրտչելով կարծես, կ'աւելցնէ իսկոյն. «Բայց ես և ոչ զմի ինչ յայսցանէ արկի ի զործ, և ոչ զրեցի զայդ զի ինձ այսպէս ինչ լինիցի. լաւ է ինձ մանաւանդ մեռանել, և ոչ զի զպարծանս իմ որ ընդունայն համարիցի»: Ու այդ տեսութիւնն է որ զմայլելի խղճմտութեան մը կենդանազրութեամբ դեռ աւելի կ'ընդլայնէ յաջորդ տողերու մէջ, և մանաւանդ այլուր (Փիլիպ. Գ. 10-20), երբ զգածուած արտին շնորհակալիքը կը յայտնէ այդ եկեղեցիէն՝ ինքնաբերաբար իր պէտքերուն մասին չինայուած հոգածութեան համար:

Այո, եկեղեցականը՝ առանց նիւթական սակարկութեան և պայմանաւորման՝ իսկապէս նուիրուող մը պէտք է լինի իր պաշտօնին. այս պատճառաւ նիւթականին հոգերէն չէ որ պիտի զրաւուի ինքը, իր բովանդակ մտածութիւնը պարտաւոր ըլլալով ուղղել իր հոգևոր արդիւնաւորութեան. ու անոնք որ այդ-

պէս կ'ընթանան, նուիրն իսկ արդէն, այսինքն առանց յատուկ և մեծ ճիշդի, կարգադրած կ'ըլլան իրենց ապահովութեան հարցն ալ. զի ժողովուրդը, ինչ որ ըսուի այս մասին, զիտէ գործնապէս յարգել արժանաւոր եկեղեցականը։ Չեմ մոռնար բնաւ ինչ որ այս առթիւ անգամ մը կ'ըսէր հոգեւոյս Իգմիրլեան Կաթողիկոս, երբ Պատրիարք էր Կ. Պոլսոյ. «Պարկեշտ և պարտաճանաչ եկեղեցականը մեր մէջ միշտ ունեցած է իրեն և իրեններուն համար զոհացուցիչ ապրուստ մը և հանգիստը»։ Խնդիրը կը տարբերի սակայն եթէ մարդը կղերական ասպարէզ մտած է՝ հանք գտնելու համար այնտեղ. ու եթէ գտնէ իսկ զայն հոն՝ պիտի չկշտանայ բնաւ. այսինքն միշտ պիտի մնայ դժգոհ և տհաճ. ոչ միայն որովհետև միշտ աւելիին պիտի ցանկայ ազոհաբար. այլ որովհետև՝ կը հաւատամ՝ հոգևոր կեանքի մէջ ընչաքաղցօրէն շահուած հարստութիւնը ոչ մէկ օրհնութիւն կը բերէ իրեն հետ։ Ես կը դալթակլիմ հարստացած եկեղեցականէն»։ այդ երկու բառերուն զուգորդութիւնը չբացատրուելիք հարստութիւն մըն է ինծի համար, և, ինչ չբմեղանք ալ որ մէջընտրուի այնպիսին ինպաստ, թէ՛ իսկ ըսուի թէ իր ունեցածը օր մը ազգին կամ եկեղեցիին պիտի մնայ, չի պարզուիր իմ սիրտը իրեն հանդէպ։

Ինչ մը ուժգին շեշտեցինք այս կէտին վրայ, հասկցնելու համար միայն թէ հոգևորականը պէտք չէ նիւթականի հոգերուն մէջ մոռնայ բո՛ւն իր գործը, իր ուխտին սրբութիւնը։ Բայց եթէ ինքը պիտի չհոգայ իր մասին, ուրիշներ պէտք է վերցնեն այդ հոգը. եթէ իրեն համար ներելի չէ մտահոգուիլ իր ապրուստին ապահովութեամբը, այդ մասին ուրիշներուն կողմէ ցուցուած անտարբերութիւնը յաւէտ աններելի է։ Իսկ այդ ուրիշները ժողովուրդն է և եկեղեցին՝ որուն նուիրած է ան իր անձը։ Այդ իրաւահասկցողութեան մէջ է որ կը ճշմարտուի առաքելական սկզբունքը. «Աւետարանը աւետարանողները աւետարանէն պիտի ապրին»։

Արդարև, սկիզբէն մինչև դեռ շուրջ դար մը առաջ, այս է եղած եկեղեցականներու ապրուստին հոգացողութեան կանոնը. ժողովուրդը կամ ժողովուրդը ներկայացնող իշխանութիւնը տուած է եկեղեցիին։ Ու եկեղեցին բաշխած է եկեղեցականներուն։ Ժամանակին հետ ձևերը փոխուած են յաճախ, բայց սկզբունքը մնացած է անփոփոխ։

Այդ ձևերուն հնագոյններէն մին է եղած այն՝ որ եկեղեցին ունեցած է իրեն յատուկ տնտեսական կացութիւն մը, կա՛մ պետական տըշնութեամբ կազմուած և կա՛մ բարեպաշտական տուրքերով զոյացած, ընդարձակ կալուածներ կամ հողեր, որոնց արդիւնաբերութեամբ եկեղեցւոյ իշխանութիւնը մատակարարած է եկեղեցականաց պէտքերը։ Այսպէս եղած են մեր մէջ, զոր օրինակ, Լուսաւորչի ժառանգութիւն համարուածները մասնաւորաբար Տարօնոյ մէջ մեծ տարածութեամբ և այլուր ևս անշուշտ, որոնք երկար ատեն ծառայած են այդ նպատակին։ — Ուրիշ ձև մըն էր նոյնպէս, շատ կանուխէն տնօրինուած, ինչպէս կ'երևի կանոնադիրքերու զանազան տրամադրութիւններէն, ուխտաւորութեանց, մասնաւոր պաշտամունքային կատարումներու, ննջեցելոց թողոնի կամ թեանց, մասնաւոր պաշտամունքային կատարումներու, անջեցելոց թողոնի կամ հոգեբաժինի, աշխատանքի տասանորդական արդիւնքներէ և՛ մասամբ՝ եկեղեցական իշխանութենէն տնօրինուած պատիժներու տուգանքներէն յառաջ եկած

հասոյթները, որոնք միշտ և ամբողջովին եկեղեցի կը տարուէին, եպիսկոպոսին տնօրինութեամբ կամ աւագերէցին միջոցաւ բաշխուելու համար հոգեորականներուն:

Դիտելի է որ կանոնական խստութեամբ արգիլուած էր ուղղակի պաշտօնական տար քահանային յանձնել որեւէ նուէր կամ իրաւունք. սահմանուած ըլլալով որ իշխանութեան ձեռքով ըլլան, միշտ բաշխումները: — Այս ձևերը կարելի չեղաւ սակայն օրինական ճշդութեամբ գործադրել յետոյ միշտ: Զանազան պարագաներ, որոնց մէջ փոքր չէ եղած հաւանաբար մէկ կողմէ տուողներուն կողմնակաւ տողին և միւս կողմէ ընդունողներուն շահադիտական մտայնութեան բաժինը, խանգարեցին այդ ղեկեցիկ կարգը, որուն հետեանքը եղաւ ապրուստի տպահովութեան արդար միջոցներուն վերիվայրումը, ըստ մեզ առաջին պատճառ արժանաւոր թեկնածուներու խրաշուսին եկեղեցական ասպարէզէ, և ժողովուրդին ալ ուժացումին՝ այդ հարցին հանդէպ իր ջերմ վերաբերմունքէն:

Կարելի է հարցնել թէ հոգեորականներուն համար որեւէ արգելք եղած է արդեօք իրենց ապրուստին հոգացողութեան համար իրենց կողմէ ևս կատարուելիք ձեռական անմեղ աշխատանքի մասին: Թէև եկեղեցական կանոններուն մէջ յիշատակութիւն և նոյնիսկ ակնարկութիւն չկայ այդ մասին, բայց նկատի առնելով օրինակը Առաքեալին, որ չէր քաշուեր խորանակարի իր արհեստը գործադրելէ նոյն ատեն, չենք կրնար իբրև սկզբունք բոլորովին ալ խոտելի համարել այդ մտածումը: Մեր այս կարծիքին ի նպաստ կրնանք թերևս յիշել այն պարագան թէ, ինչպէս կարգ մը ձեռագիրներու յիշատակարաններէն կը հասկցուի որոշապէս, Աստուածաշունչի, եկեղեցական մատենաներու և կրօնական զրականութեան վերաբերած զիրքերու ընդօրինակութեան, ծաղկումի և նայնիսկ մանրանկարչական զարդագործութեան առթիւ երեւմի կը յիշուին հոգեորականներ, որոնք անշուշտ առանց որոշ վարձքի չէին կրնար կատարել այդ աշխատանքը: Բայց այս կերպն ալ ինքնին վերջացաւ բնականօրէն՝ տպագրական արուեստին տարածումէն ետքը, և այսօր, պարագաներու և պայմաններու այլազան դժուարութեանց հետեանքով, կարելի չէ այլևս մտածել այդպիսի ձևի մը մասին, բացի զրականութեան, մասնաւորաբար կրօնական զրականութեան, հոգևոր ուսումնասիրութեանց և դասագիրքերու պատրաստութեան գործէն, որմէ ոչ ոք կրնայ անշուշտ արգիլել հոգևորականը, ինչպէս նաև կրթական գործունէութենէն. «այնքան» որքան կարելի է, որպէսզի այս վերջինը արգելք չըլլայ իր եկեղեցական պաշտօնին, որ իր բուն սելտոն է:

Մտտնալով վերջապէս խնդրոյն այժմեան վիճակին, պէտք է ըսենք անվերապահօրէն թէ ոչինչ ունի ան միտքարական: Պատեբազմէն առաջ, երբ դեռ չէն էր Հայ կեանքը մեր բնաշխարհին մէջ, ամենէն ղեկեցիկը ղիւղներուն մէջ կիրարկուածն էր. քահանան ունէր իր արան ու հօտը. ղիւղացին խմբովին կամ հերթով կ'օգնէր անոր հերկին, ցանքին և հունձքին, և իրեններուն հետ խառնելով անոր կենդանիները, բաժին կը հանէր անոր՝ կաթի, պանիրի, իւղի և բուրդի ընդհանուր բերքէն, վաճառուած զանքերու և ոչխարներու հասոյթէն, ու ծնունդի, հարսնիքի և հոգեհանգիստի առթիւ քիչ մը կամաւոր նուէրի յաւելումով ատոնց վրայ՝ կը լրանար հոգևոր հօրը ապրուստին պէտքը: Մեծ ղիւ-

ղերու և քաղաքներու ու մանաւանդ մեծ քաղաքներու մէջ, ուր չէր կրնար ըլլալ զիւղական կեանքի այդ նախնական պարզութիւնը, ինքնին կը ստեղծուէր պայմաններու և կերպերու խառնակ անկարգութիւն մը, որ յաճախ ծնունդ կու տար դայթակղական տեսարաններու։ Ասակ, ժամուց, ակնամայր, բաժինք, ծննդականի առտնին ջրօրհնէք, մանկանուէրի, հիւանդաց այցելութեան, նշան-տուքի համար միջնորդական աշխատանքի, նշանի և պսակի օրհնութեան, թաղման, գերեզմանօրհնէքի առթիւ տուրքեր, ժողովներու առջև խնդիրներ պաշտպանելու և վարձ սակարկութիւններ, չյիշելով տակաւին տնօրհնէքի առթիւ ծխատիրական արշաւանքի անհամութիւնները։ Ու այս ամէնը, պէտք է խոստովանիլ՝ արդար ըլլալու համար՝ կ'արտադրէին նիւթական շնչին օգուտ մը՝ ի փոխարէն կրուած մեծ կորստիներու։

Զօրիքը երբեմն այնքան անհանդուրժելի դարձաւ որ կարգ մը քաղաքներու մէջ, ինչպէս ի Կովկաս, Կ. Պոլիս, Եգիպտոս և Եւրոպական զանազան վայրերու մէջ հարկ դատուեցաւ հաստատել թոշակի դրութիւն, բայց այնքան թերի կերպով որ արդիւնքը զուցէ աւելի վատ եղաւ։ Թէ ինչո՞ւ՝ չենք ուզեր այդքան մանրամասնութեանց մէջ մտնել հոս։ Իմ բոլոր տեսած վայրերուս մէջ, միակը, ուր այս հարցը իր լաւագոյն կանոնաւորութեան վիճակին մէջ էր դրուած՝ Լոնտոնի հայոց եկեղեցին էր։ Քահանան կը ստանայ իր թոշակը եկեղեցիէն կամ անոր բարերարէն, ուրիշ ոչինչ ստանալով ժողովուրդէն, և կը կատարէ իր պարտականութիւնը թէ՛ եկեղեցիէն ներս և թէ՛ ժողովուրդին մօտ։ Մնացեալը խաղաղութիւն յամենայնի։

Ներկայիս, այս է անա հոգևորականներու ապրուստին կամ ապահովութեան հարցին պատկերը իր կարելի հարազատութեանը մէջ։ — Ի՞նչ ընել իբր դարման այս ամէնուն։ մեր կարծիքով միտկ բան մը, և ոչ աւելի։ Դառնող հին սկզբունքին։ Հին ձևերը կարելի է փոխել ժամանակին հետ կամ պարագայից համեմատ, բայց պէտք է անփոփոխ պահել հին սկզբունքը։ Հոգևորականը պիտի ծառայէ ժողովուրդին, առանց անոր ծառան ըլլալու, առանց նիւթական հաշիւներով մասնաւորներու քմահաճութեանց խաղալիք դառնալու։ Ու պիտի ծառայէ՝ իբրև պաշտօնեայ Եկեղեցւոյ։ Եկեղեցին ինք պէտք է ստանձնէ իր պաշտօնէին ապահովութեան հոգը։ Ի՞նչ երջանկութիւն՝ եթէ ան ունենար այդ նպատակին համար կառուցուած հաստատուն կալուածներ, անոնցմէ հոգալու համար եկեղեցականներու ապրուստի կարիքները, ինչպէս եղած է երբեմն զանազան տեղեր։ Բայց ատիկա անկարելի է այժմ, քանի որ եկեղեցւոյ կամ ազգային կալուածները շատ արդարապէս յատկացուած են այլևս ազգային, կրթական և բարեգործական նպատակներու։ Հետևաբար պէտք է դիմել ուրիշ կերպի։ Հաստատել հոգևոր կամ եկեղեցական տուրք, որուն պէտք է մասնակցի ամէն հայ տուն կամ ընտանիք, ատկէջ գոյացած արդիւնքին վրայ աւելցնել պաշտամունքային կատարողութիւններէ սակացուցուած կանոնադրութեան մը համեմատ յառաջ եկած եկամուտները, և, դարձեալ նախապատրաստուած կանոնի մը համեմատ, բաշխել հոգևորականներուն։

Ինչպէս ըսինք, այդ բաշխումը և անոր յարակից բոլոր զործողութիւնները պէտք է կատարէ Եկեղեցւոյ իշխանութիւնը, որուն անտեսական ճիւղը կը

ԿՐՈՆԱԿԱՆ

ԱՂՈթՔԻ ԲՆՈթՔՆ ՈՒ ՆՊԱՏԱԿԸ

Աղօթքները — բոլոր Եկեղեցիներում և ժողովուրդներում ալ մօտ, գրաւորները (ձեռի մտածները) ինչպէս բանաւորները (յանպատրաստից արտասանուածները) — դիւրաւ կարելի է բաժնել երկուքի. ա) աղաչական կամ խնդրական և բ) գոհարանական կամ փառատրական: Առաջինով մենք մեր խնդրանքներն ու կարիքները կը մատուցանենք Աստուծոյ, անոնց գոհացման յոյսով և հաղուադէպօրէն միայն վստահութեամբ, իսկ երկրորդով փառք կու տանք Տիրոջ իր մեղի շնորհած անհաշուելի բարիքներուն — կամ անոնցմէ ոմանց — համար:

Աղօթքի բովանդակութեան զոյգ այս ձեերը, կերպերը ամենէն աւելի յարակցուած կարելի է գտնել Տէրունական Աղօթքին մէջ: Սկիզբէն մինչև . . . յերկրի՝ գոհարանական, անկէ յետոյ, այսինքն Զնաց մերէն մինչև ի շարհ՝ խնդրական: (Կաթողիկ Եկեղեցւոյ մօտ աւելի չհշտուած է այս տարբերութիւնը: Մինչ աւագերէցը — կարգ մը աղօթքներու պարագային — առանձին կ'արտասանէ առաջին մասը, երկրորդը միարեարան կ'արտասանուի ներկայ հաւատացեալներէն):

Յաւալին այն է, որ մեզմէ շատերը աղօթքի կը դիմեն միայն երբ նեղ կացութեան մը մատնուին, որմէ դուրս գալու համար կարիքը կը զգան դիմելու իրենց հասցեւորութեան վեր եղող գերագոյն զօրութեան մը: Իսկ բարօր ու հնչտ օրերուն՝ ոչ մէկ պահանջք՝ իրենց բարիքներու տուիչին գոհարանութիւն մատուցանելու: Աղօթքը տեղ չունի իրենց առ-

պատկանի թաղական խորհուրդին կամ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան: Ինչ որ կը նշանակէ թէ վերին կամ խառն ժողովներէ հաստատուած և հոգևոր իշխանութենէն վաւերացուած հրահանգը պիտի գործադրէ այս վերջինը: Եկեղեցականը պէտք չէ ձեռք երկարէ դրամի համար. իր իրաւունքը, ժողովուրդին հոգևոր տուրքը, եկեղեցին պէտք է վճարէ իրեն: Այս կերպով է որ կը փրկուի իր պատիւը:

Շատերուն զուգէ անգործնական թուի այսպիսի կարգադրութիւն մը. չենք զարմանար. զոյամիճակը այնքան խոր է և ամուր, որ անկէ ազատուիմը տնկարելիութիւն պիտի նկատուի ոմանց: Բայց լաւ մտածուած և կամքով ու սիրով գործադրել ուզուած ծրագրի մը առջև շուտով կը հարթուին դժուարութիւնները:

Վերջապէս, եթէ երջանիկ օր մը բարեկարգութեան հորցը սեղանի վրայ պիտի հանուի իրապէս, այս խնդիրը պէտք է որ իր լուծումը գտնէ անհրաժեշտօրէն, և, կը կարծենք այս կերպով միայն. եկեղեցականը պէտք չէ տարուի ազան կիրքերէ և շուայտ կեանքի հակումներէ, պէտք է նուիրումի ուխտով միայն մտնէ հոգևոր ասպարէզէն ներս. բայց պէտք է ապրի պատուաւորապէս: Եկեղեցին, իբր հոգևոր իշխանութիւն, ինքը պէտք է հոգայ այս մասին, թոյլ չտալով որ իր պաշտօնեաները նիւթական մտահոգութիւններով անտեսեն իրենց պարտականութեանց ամենէն նուիրական կոյսերը, և իրենց դիրքն ու դերը դարձնեն ծանականքի առարկայ:

(«Սիոն», 1938 Հոկտեմբեր)
(Շարունակելի՝ 12)

ԹՈՐԳՈՄ ՊԱՏՐԻԱՐԺ